

STEIN TØNNESSON

Historiske anfeltelser

Abstract

The overriding theme of Stein Tønnesson's essay is the relationship between anthropology and history in research about and the shaping of national identity. For the last twenty years Tønnesson has been carrying with him an inner struggle between his own inherited identity as a historian and the inspiration he has received from an anthropological «inner Thomas» who took up residence in his mind when he first met Thomas Hylland Eriksen at the Institute of Peace Research Oslo (PRIO) in 1990. Tønnesson reveals here the doubts he has been struggling with when seeking to embrace the liberating potential of Hylland Eriksen's identity theory. Tønnesson's problem is that his historical readings reveal identities that were far less flexible than many social scientists have come to believe. Through a rereading of some of Thomas Hylland Eriksen's writings Tønnesson discovers that his historical doubts have actually been shared by Hylland Eriksen as well. This helps him reconcile his inner Thomas with his own identity as a historian. Anthropology and history may well walk hand in hand, although not without tension.

NATIONAL IDENTITY | HISTORICAL
ANTHROPOLOGY | NORWEGIAN FOLK COSTUMES |
NORWAY | SWEDEN | BURMA | INDOCHINA |
DISCIPLINARY RECONCILIATION

Jeg har en Thomas inni meg. Hver gang jeg hører noen si «vi nordmenn», «muslimene», «dere i Vesten» eller bare «oss» eller «dem», blir jeg straks på vakt – takket være ham. Siden vi møttes på Institutt for fredsforskning (PRIO) i 1990 har Thomas vært med meg som en konstant advarsel mot vanetenkning.

Dog har jeg et «vi» som anfekter meg: min identitet som historiker sjenerer av og til min indre antropologiske Thomas. Historikere trekker linjer og skjelner mellom endring og konstanter. Antropologer utforsker samtidig variasjon. De går i felten. Vi går i arkivene. For dem er historie først og fremst mytedannelse. Vi ser den helst som det som én gang var. Vi avdekker fortidige realiteter og tolker dem, sant nok, på måter som skaper og opprettholder myter, men vi bygger våre myter med fakta. Jeg deler de fleste av min indre Thomas' holdninger til samtidens store spørsmål og vil helst at han skal ha rett, men historikeren i meg er ikke alltid med.

Når Thomas tar historien til inntekt for en åpen fremtid, må jeg spørre: Er det sant? Han åpner opp for strålende muligheter: «Man kan utmerket godt være norsk på jobben og vietnameser hjemme», skrev han i 1991. Det er en forløsende tanke. Min drøm er å være norsk hjemme og vietnameser på jobben, og vietnameser den 17. mai. Den dagen er litt for norsk for meg. Aldri skal jeg ikle meg bunad. Det er for meg et klaustrofobisk plagg.

Kort etter at vi møttes utga Thomas boka *Veien* til et mer eksotisk Norge. En bok om nordmenn og andre un-

derlige folkeslag (1991). Som sønn av en dansk innvandrer leste jeg begeistret at «innvandring er en logisk nødvendighet, en moralsk forpliktelse og et kulturelt gode» (s. 13). Forfatterens antropologiske måtehold var også tiltalende; han anbefalte verken mest mulig særart eller mest mulig kulturblending, men respekterte så vel nordmenns som innvandreres behov for å være seg selv. Derfor anbefalte han ghettoen som en praktisk løsning. En ghetto behøver jo ikke å være isolert. Den kan gi rom for å samle seg og takle det ukjente sammen: «Det er i spenningsfeltet mellom det vante og det fremmede at det nye skapes» (s. 36). Det kan være et fint spenningsfelt å befinne seg i, både i forskning og i levd liv.

Dog vakte fem korte ord på side 129 mine anfeltelser til live: «Bunaden ble oppfunnet i 1915.» Thomas gir bunadens oppfinnelse som ett av flere eksempler på at mye av det som regnes for særnorsk ikke fantes i Norge for noen generasjoner siden. Mitt problem er at jeg har vært i Normandsdalen ved Fredensborg slott på nord-Sjælland. Der står 70 skulpturer av menn og kvinner fra Norge og Færøyene i hver sin folkedrakt, merket med hvor de kom fra. Skulpturene ble ikke satt opp i 1915, men har stått der siden 1764. Det antas at Kong Frederik V hadde ideen. Hobbyen til bergenseren Jørgen Christensen Garnaas var å skjære små tredukker og kle dem opp med typiske klær fra bygdene han besøkte som postbud på Vestlandet. Han sendte noen dukker til kuriositetssamlingen i København, fikk audiens hos kongen og ble bedt om å lage tilsvarende figurer i elfenben. De ble modell for den kongelige skulptøren Johann Gottfried Grunds sandstensskulpturer i helfigur, som vi kan beundre i dag. Var det da Garnaas som oppfant bunaden i 1764 og ikke Hulda Garborg 150 år senere? Tja. Selv om Garnaas sikkert ikke gjenskapte folks klesplagg korrekt, hadde han jo sett at bygdefolk kledde seg i tøy som markerte tilhørighet. I det vietnamesiske høylandet har jeg også sett folk markere sin til-

hørighet med plagg de bruker til daglig, en slags etnisk uniform. Det er lite trolig at den skikken ble oppfunnet i går, skjønt formene selvsagt har endret seg.

Likevel kan Thomas ha sine ord i behold. Normandsdalen var et uttrykk for hoffets dyrking av det eksotiske. Hulda Garborg brukte det hun visste om folks klesdrakt, særlig i Hardanger, som grunnlag for å konstruere et system som skulle vise norsk mangfold. Hun «oppfant» således bruken av folkedraktene som uttrykk for moderne nasjonalitet. Etter henne kunne oppfinnelsesarbeidet fortsette. På samme måte som nasjonen defineres gjennom en «daglig folkeavstemning» (slik Ernest Renan formulerte det), er bunaden blitt kontinuerlig oppfunnet av Den norske husfliden, Landsnemnda for bunadsspørsmål og Bunad- og folkedraktrådet. Som et påkledningsystem med nær tilknytning til 17. mai er bunaden noe som ikke fantes i Norge for noen generasjoner siden. Det som anfekter meg, er at jeg ikke bare interesserer meg for bunadens moderne konstruksjon, men også for hva Jørgen Garnaas observerte på sin postrute og Hulda Garborg i Hardanger.

1991-boka hadde bare fem bunadsord. I 2005 skrev Thomas en hel artikkel på engelsk om bunaden. Jeg kjenner meg igjen i den forskrekkelsen han uttrykker der over å oppdage at hans barndoms by hadde forandret seg så mye da han kom tilbake som voksen en 17. mai. Han husket bare få bunader fra den gang. Nå gikk nesten alle i uniform.¹ 2005-artikkelen handler ikke om bunadens rolle i nasjonsbygging, men om hvordan politisk og kommersiell utnyttelse av et klesplagg henger sammen. Da Hulda Garborg skrev pamfletten *Norsk klædebunad* i 1903, sier Thomas, la hun ikke skjul på at det systemet hun foreslo var «delvis oppfunnet» («partly invented»). Thomas innfører her et skille mellom de historiske folkedraktene, som ble brukt til daglig, og den moderne bunaden, som spredte seg som festantrekk fra ca. 1905 og som var «reconstructed and re-designed – sometimes

very nearly purely invented». Et høydepunkt i den morsomme artikkelen er beretningen om hvordan en etnisk kineser tar navnet John Helge Dahl for å kunne markedsføre bunader produsert i Shanghai. Artikkelen viser hvordan tradisjon blir modifisert til stadighet eller rent ut sagt oppfunnet på nytt for å oppfylle politiske og kommersielle mål, men Thomas erkjenner også at det fantes noe der fra før, tradisjoner med former inspirert fra andre land. Det er noe av dette som kan beskues i Normandsdalen.

I 1993 brøt Thomas gjennom internasjonalt med *Ethnicity and nationalism. Anthropological perspectives*, den første boka i Pluto Press-serien «Anthropology, Culture & Society». Den kom i en ny utgave i 2002 og enda en i 2010. Det var et nybrottsarbeid der Thomas førte statsvitenskapelig nasjonalisme-teori sammen med antropologisk etnisitetsteori på en særdeles fruktbar måte. Boka har hatt stor innflytelse – også på meg. Skjønt den hjalp meg ikke av med mine historiske anfektelser. Bokas kapittel om etnisitet i historien er nemlig preget av tvisyn. Thomas påpeker hvordan antropologer på nytt og på nytt har påvist at etnisitet ikke er noe som er, men noe som skapes. Det kan skje så vel ved tvang som ved frigjøring. Han påviser hvordan slavehandelen og andre historiske omkalfatring tvang folk inn i nye etniske identiteter som deres tidligere historie så langt fra hadde disponert dem for. Folk som aldri ville ha fått noen felles etnisitet hjemme i Afrika, ble tvunget inn i en samlekategori i Amerika. Thomas advarer mot ytterliggående konstruktivisme. Folk har ikke fritt kunnet velge sin identitet fra øverste hylle. Han viser til Anthony D. Smiths *The ethnic origins of nations* (1986), som diskuterer hvorfor noen historiske «ethnies» forsvant, andre overlevde lenge uten stat (armenerne, jødene) mens atter andre fikk sin egen stat og ble til «nasjoner». Først kan det virke som Thomas gir sin tilslutning til Smith. Inntrykket forsterkes når han refererer til antropologene Eric Wolf, Peter Worsley og Jay O'Brien, som argumenterer for å ta

historien alvorlig. Ikke bare som myte eller konstruksjon, men som det som var. Likevel slutter Thomas seg tilsynelatende i kapitlets siste avsnitt til de «many anthropologists» som advarer mot å interessere seg for førmoderne historie fordi en slik interesse i seg selv er et barn av nasjonalismen. I motsetning til trær har mennesker ikke røtter, og enhver påstand om at mennesket trenger røtter, er ideologisk.

Slik var det i bokas første utgave, og det ga meg et litt spent forhold til min indre Thomas. Det var derfor herlig å oppdage nå nylig at den virkelige Thomas har videreutviklet sitt tvisyn. I 2002 forsynte han bokas andretutgave med en ekstra setning: «On the other hand, there is no doubt that the past shapes the present in objective ways and not merely through present reconstructions.» Og i tredjeutgaven i 2010 la han til at «since ... the late 1980s, many anthropologists have taken the study of history much more seriously» (s. 96 i 1993-utgaven; 95 i 2002-utgaven; 115 i 2010-utgaven). Så vel Thomas som «many anthropologists» har altså utviklet en toleranse for den virkelige historien.

Fortsatt mener jeg det kunne vært en fordel for det moderne menneske om den opprinnelige Thomas hadde rett. Hvis vi kunne slippe å la oss binde av historien og betrakte hvert historisk øyeblikk som fritt og fullt av muligheter, kunne det gi oss tro på en åpen fremtid. I så måte er James C. Scotts *The art of not being governed* (2009) vidunderlig lesning. Han går i Edmund Leachs fotspor i Burmas høyland og tar et oppgjør med tanken på at de mange etniske minoritetene der oppe er urinnvånere eller innvandrere som har tatt med seg etnisitet fra et opprinnelsessted. De har ikke vandret inn, men opp. Opp fra delta og elvebredder. Opp i høylandets skoger. De er flyktninger fra statlig undertrykkelse. De har aldri levd isolert, for handel og flytting har pågått hele tiden. Friheten oppe blant trærne har de brukt til å dyrke nye og særegne identiteter. Scott fremlegger attpåil en hypotese om at noen av de etnisitets-nyskapende

flyktningene fra dalene både kunne lese og skrive da de forlot dalbunnen. De la bevisst av seg sine litterære uvaner for å bli frie «folk uten historie». Skrift er knyttet til statlig tvang. Min indre Thomas har lest Scott med anarkistisk begeistring og latt seg overbevise om at det ikke har vært så skarpe skiller mellom ulike etniske grupper som vi gjerne tror. De kan skifte språk, skikk og tro like lett som en bærumsfrue tar på seg en telemarksbunad. Likevel må vi jo spørre hva som fikk så mange andre til å forbli der nede langs Chindwin, Irrawaddy og Sittangs bredder. De ble jo grunnlaget for den største etniske gruppa i Burma i dag: burmanerne. Ble de burmanere bare av tvang? Er burmansk identitet definert av å dukke nakken?

Thomas' underkapittel om etnisitetens historie anerkjenner at det fantes lokale skikker og klesdrakter alt før nasjonalismen tok dem i bruk. Men i førmoderne tid, sier han (i alle bokas utgaver), var det ikke noe fellesskap mellom overklasse og bønder. Aristokratiet i Europa var den gang kosmopolitisk, altså ikke nasjonalt. Bondestanden hadde lokal identitet og var således heller ikke nasjonal. Og bønder og aristokrater hadde intet til felles. Enhver forestilling om at aristokratiet skulle tilhøre samme kultur som bøndene, måtte de førstnevnte oppfatte som frastøtende og de sistnevnte som uforståelig, sier Thomas (s. 102 i førsteutgaven; 123 i tredjeutgaven). I moderne tid brukte norske nasjonalister, hevder han, en rekke symbolske virkemidler i sitt arbeid med å sette opp etniske grenser («raising ethnic boundaries») vis-à-vis svensker og dansker. Folk i Skandinavia sto hverandre nær kulturelt, lar han oss vite, men 1800-tallets nasjonalister utnyttet en forestilling om avstamning fra visse vikinghøvdinge som argument for at Norge var unikt (s. 68–69 i førsteutgaven; 82 i tredjeutgaven). På midten av 1800-tallet, mener Thomas, kunne en nasjonalist på Vestlandet velge («could effectively choose») mellom følgende etniske identiteter: Vestlending, nordmann, dansk-nordmann og skandinav (s. 93 i førsteut-

gaven; 112 i tredjeutgaven). Hvis det var sant, skulle jeg ønske at Ivar Aasen og Knud Knudsen hadde valgt skandinavisk og satset på å samle de nordiske språk i stedet for å lage hver sin utgave av norsk. Da kunne vi i dag ha delt oljerikdommen med godt over tjue millioner mennesker i stedet for å skjemme bort fire og en halv million vestlendinger og andre nordmenn.

Min begeistring over skandinavismens tapte mulighet fortok seg da jeg leste Fredrik Andersen Bolling. Han har mye til felles med Thomas. Begge er vestfoldinger som reiste ut i verden. Bolling studerte i København før han begynte på sitt feltarbeid, skiftet kurs før han nærmet seg Trinidad, rundet Kapp det gode håp, passerte Mauritius på innsiden, krysset over til India og havnet i Jakarta, hvorfra han gjorde en avstikker til Guangzhou. Han førte nøye notater, leste seg grundig opp og krydret sine skrifter med eksempler fra alt han hadde hørt og sett. Etter hjemkomsten skrev han tre bøker, alle utgitt i 1678, med stoff fra tre års feltarbeid på skip og i havner. Én bok handlet om passatvinden, én om engelsk grammatikk og én var en omfattende reiseskildring, med innledning på latin og resten på dansk (Bollingii 1678). Bolling, eller Friderici Bollingii som han kalte seg på bokslaget, gjorde sin reise 150 år før norske nasjonalister ifølge Thomas kunne velge mellom vestlandsk, dansk-norsk, norsk og skandinavisk identitet. Bolling levde i en førmoderne tid da det etter Thomas' oppfatning ikke fantes noe nasjonalt fellesskap mellom lokalsinnede bønder og kosmopolitiske aristokrater. På sin reise traff han særlig sjøfolk, mange av dem med bakgrunn i bondestanden. Han begynte sine notater i Amsterdam der han mønstret på et hollandsk skip med mannskap fra mange europeiske «nasjoner». Ja, «nasjon» er det ordet Bolling anvender om de folkeslagene han møtte i Europa, Øst-Afrika, India og Ostindia. Identitet oppstår som vi vet i kontakt med andre. Hvis vi bor fast et sted hvor alle kjenner alle, har vi lite behov for nasjonal identitet. Når bønder

møtte fremmede på 1600-tallet, var det ofte som sjøfolk eller soldater. Amsterdam var stedet for å treffe andre – et eldorado for antropologisk feltarbeid. På 1800-tallet ble Ellis Island ved New York et tilsvarende møtested, der statlig skriftkultur tvang folk til å erklære eller «oppfinne» sin etnisitet. Protokollene fra den amerikanske mottaksentralen for innvandrere er gode kilder til hvilke nasjonale identiteter folk i Europa mente de hadde på den tiden.

I havna før skipets avgang fra Amsterdam i 1669 opplevde Fredrik Bolling at det hver dag oppsto «Klammeri iblant Folcket aff Aarsak fordi der var saa mange slags Nationer,» og så regnet han opp nasjonene i havna: «Danske / Engelske / Frandske / Nordske / Italienske / Hollandske / Polske / Høytyske och Svendske.» Det påfallende i hans beskrivelse av det kosmopolitiske Amsterdam er at det ikke står et ord om vestlendinger, dansk-nordmenn eller skandinaver og heller ikke nevnes noen frisere, jyder, fynboer, skåninger, holstenere, baskere, bretoner eller walisere. De nasjonene som møttes i havnekeipene, og hver kveld drakk seg snyden fulle fordi de ikke regnet med å få vin eller annen sterk drikk når de gikk om bord, og derfor kom i klammeri med hverandre, var akkurat de samme som vi kjenner i dag.

Hos Bolling er skillet mellom svensker, dansker og nordmenn en selvfølge. Bokas innledning undertegnes med «Frederig Andersen Bolling, Norw.» I et ære-dikt tilegnet ham av en venn som var skipskaptein, tiltales han som «Du vit-bereiste Mand / og fød i Norgis-Rige.» Den 3. januar 1670 holdt Bollings skip sørvestlig kurs fra «De Kanariske Eilande,» og da oppsto en episode hvor «en Svendsk Matros (ble) stucken med en Knif udi Siden af en Norsk Matros».

Etter Bollings lange reise og tre utgivelser i København søkte han seg hjem til «fædernelandet» og ble fattig prest i Drangedal.

Etter å ha lest Bollings deltagende observasjoner kan jeg ikke annet enn å tvile på at en nasjo-

nalist i Bergen på 1800-tallet kunne få med seg særlig mange på å konstruere noe annet enn norsk nasjonal identitet. Folk flest i Norge hadde alt lenge vært nordmenn. Et nasjonalt fellesskap med Sverige var aldri noen reell mulighet. Fellesskapet med Danmark fantes bare på overklassenivå. Hvis ikke en av Napoleons tidligere generaler hadde sørget for å rive Norge løs fra Danmark i 1814, ville det høyst trolig oppstått en norsk nasjonalbevegelse på 1800- og 1900-tallet med frigjøring fra Danmark som mål. Danske innvandrere i Norge og deres norske kollaboratører ville fått det tøft. Min mor ville kanskje aldri ha kommet til Oslo og fått norske sønner.

I 1999–2001 ble det ført en opphetet svensk-norsk debatt i det norske *Historisk tidsskrift* om nasjonal identitet i førmoderne tid. Den svenske historikeren Harald Gustafsson kritiserte sin norske kollega Øystein Rian for i verket *Danmark-Norges historie* å ha projisert sin egen tids danske og norske identitet tilbake i tid. Gustafsson mente Danmark og Norge begge inngikk i en større tidstypisk konglomeratstat frem til 1700-tallet og at folk flest var mer opptatt av andre former for identitet enn den nasjonale: «Ingen menade att det 'nationella' var den huvudsakliga uppdelningsgrunden bland människor.» Nasjonal identitet fikk først en slik betydning senere, og hvis Norge var blitt erobret av Sverige litt tidligere enn 1814, slik som Skåne, kunne Norge vært en selvsagt del av Sverige i dag. Tonen i Gustafssons kritikk var humoristisk, frekk og en smule nedlatende. Han hadde ikke noe begrep om hvordan svensk bedrevitenhet kan virke på en nordmann. Den ellers saktmodige Øystein Rian reagerte med et dypt fornærmet tilsvarende, kjemisk fritt for humor. Det førte til en runde av svar og tilsvarende. Rian dokumenterte så grundig at nordmenn betraktet seg som nordmenn helt fra middelalderen av, at Gustafsson langt på vei måtte gi ham rett. Igjen var en svenske blitt stukket i siden av en nordmann, og som Bolling skrev om den svenske matrosen: «Mand tvifled om den Qvæstis Lif.»²

Siden Thomas Hylland Eriksen skrev sine første bøker har vi hatt over tjuve år med frigjørende antropologi i alle samfunnsfag, også i historiefaget, slik sitatene fra Gustafsson viser. Studie etter studie har påvist hvordan identiteter krysser og overlapper og endrer seg. Alt er sosialt konstruert. Thomas skal ikke ha verken ære eller skyld for dette. Alt tidlig i 1990-årene gjorde han oppmerksom på at noen identiteter ligger mer fast enn andre. Når han avviser radikal konstruktivism, gir han uttrykk for at det er mer interessant å utforske identitetsforskjeller, både i samtid og fortid, enn å påvise om og om igjen hvor konstruert alt er. I Sørøstasia er det stor forskjell mellom nasjonal identitet i Malaysia og Indonesia på den ene siden og Vietnam og Kambodsja på den andre. Malaysias og Indonesias nasjonale fellesskap er moderne produkter med grunnlag i kolonitidas grenser. I Fransk Indokina mislyktes så vel kolonimakten som kommunistene med å skape den flernasjonale staten de ønsket seg, nemlig Indokina. I krigen dem imellom oppdaget begge parter at det lønte seg å appellere til vietnamesernes, khmerenes og laotenes separate identitet. Den fantes nemlig fra før. Visjonen om «Indokina» (Dong Duong) var like håpløs som skandinavismen. Det er litt tungt å fordøye at identiteter kan ligge så fast, både for Thomas og meg, men det er nok sånn det er.

Thomas Hylland Eriksen er nå femti år. En stor del av hans liv er blitt en del av historien. Han står i fremste rekke i internasjonal etnisitets- og nasjonalismeforskning, både i antropologi og beslektede fag. Samtidig er han kjent av nær sagt alle nordmenn som debatterende intellektuell. Han er en del av den norske identitetsdannelseshistorie, med en egen rolle i dens daglige oppfinnelse. Kildene til utforskning av den historiske Thomas finnes i arkiver, biblioteker og på servere i globalitetens virtuelle rom. Ikke minst på Thomas' eget fabelaktige nettsted: <http://folk.uio.no/geirthe/>. Det blir spennende å se masteroppgavene og artiklene om Thomas'

innflytelse på 1990- og 2000-årenes norske identitetsdannelse. I over tjuve år har jeg gledet meg over hvordan Thomas med sin hurtige presisjon og begeistrede frihetstrang preger norsk og internasjonal forskning i spenningsfeltet mellom det vante og det fremmede. Min nylesning av ham har dessuten påvist at den modne og virkelige Thomas er mer historisk bevisst enn min indre Thomas har vært. Han anlegger et fruktbart tvisyn som gjør at jeg ikke lenger kjenner meg alene med mine anfeltelser. Historie og antropologi kan godt gå hånd i hånd, skjønt ikke helt i takt.

Noter

1. Thomas Hylland Eriksen, «Keeping the recipe: Norwegian folk costumes and cultural capital.» <http://folk.uio.no/geirthe/Bunad.html>, lest 10.07.11.
2. Harald Gustafsson, «Reflexioner över Danmark-Norges historia», *Historisk tidskrift* nr. 4, 1999, s. 540–551; «Identiteter i Danmark-Norge», *Historisk tidskrift* nr. 2, 2001, s. 267–270. Øystein Rian, «Danmark-Norges historie», *Historisk tidskrift* nr. 3, 2000, s. 376–384; «Norsk identitet i den danskdominerte oldenburgstaten», *Historisk tidskrift* nr. 4, 2001, s. 517–529. Se forøvrig Erik Opsahls arbeider om førmoderne nasjonale identiteter i Norden: «'Norge [...] thette rige som vort federne rige og land.' Norsk identitet i lydriketida (1537–1660).» *Historisk tidskrift* 81 (2002), s. 99–118; «I hvilken grad oppstod norsk nasjonalfølelse og identitet i middelalderen?» i Samuel Edquist, Lars Hermanson og Stefan Johansson (red.), *Tankar om ursprung. Fortiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, The Museum of National Antiquities, Stockholm, Studies 13, 2009, s. 35–52; «Staten, riket og nasjonen som identitets- og lojalitetsgrunnlag i Norden i tidlig nytid. Jemtland fra dansk til svensk i 1645?» i Olof Holm (red.) *Jämtland och den jämtländska världen 1000–1645*. Kungl. Vitterhetshistoria och Antikvitetsakademin. Konferenser 75, Stockholm 2011. Se også Erik Opsahl og Sølvi Sogner, *I kongenes tid 900–1814*, Norsk innvandringshistorie, bind 1, Oslo 2003, s. 46–50, 64–66, 132–137, 154–166 og 200–208.

Referanser

BOLLINGII, FRIDERICI

- 1678 Oost-Indiske Reise-bog hvor udi Befattis hans Reise til Oost-Indien saa vel og Eendeel Pladsers Beskrivelse med en Andtall Hedningers Ceremonier/ baade i deris Guds-Tjeniste saa og i deris Ekteskabs Begyndelse end og Negotierne med de regierendis issige Hollandske Herrers Andkomst / Gage, Promotion og Politie udi Oost-Indien disligeste hans Reise til Fæderne-Landen

STEIN TØNNESSON

- igien. København: Kongl. Mayest. Boghandler Daniel Paulli, boiendis ved vor Frue Skole.
- ERIKSEN, THOMAS HYLLAND
2010 [1993] *Ethnicity and nationalism. Anthropological perspectives*. London: Pluto Press.
- GUSTAFSSON, HARALD
1999 Reflexioner över Danmark-Norges historia. *Historisk Tidskrift*, 4:540–551.
- GUSTAFSSON, HARALD
2001 Identiteter i Danmark-Norge. *Historisk Tidskrift*, 2:267–270.
- OPSAHL, ERIK
2002 «Norge [...] thette rige som vort federne rige og land». *Norsk identitet i lydriketida (1537–1660)*. *Historisk Tidskrift*, 81:99–118.
- OPSAHL, ERIK
2009 I hvilken grad oppstod norsk nasjonalfølelse og identitet i middelalderen?, i *Tankar om ursprung. Forn-tiden och medeltiden i nordisk historieanvändning*, Samuel Edquist, Lars Hermanson og Stefan Johansson (red.), 35–52. Stockholm: The Museum of National Antiquities.
- OPSAHL, ERIK
2011 Staten, riket og nasjonen som identitets- og lojalitetsgrunnlag i Norden i tidlig nytid. *Jemtland fra dansk til svensk i 1645?, i Jämtland och den jämtländska världen 1000–1645*, Olof Holm (red.). Stockholm: Kungl. Vitterhetshistoria och Antikvitetsakademien. Konferenser 75.
- OPSAHL, ERIK OG SØLVI SOGNER
2003 I kongenes tid 900–1814. *Norsk innvandringshistorie*, bind 1. Oslo: Pax.
- RIAN, ØYSTEIN
2000 Danmark-Norges historie. *Historisk Tidskrift*, 3:376–384.
- RIAN, ØYSTEIN
2001 Norsk identitet i den dansk-dominerte oldenborgstaten. *Historisk Tidskrift*, 4:517–529.
- SCOTT, JAMES
2009 *The art of not being governed: An anarchist history of upland Southeast Asia*. New Haven CT: Yale University Press.
- SMITH, ANTHONY D.
1986 *The ethnic origins of nations*. Oxford: Blackwell.

Stein Tønnesson

Historiker

Seniorforsker ved PRIO, adjungerad professor ved Universitetet i Uppsala

Stein@prio.no